

válthat ki a könyvnek az a része is, amelyben a *Démonnal* kapcsolatos textológiai tévedéseket és erőszakos akciókat Ivanova az ismert Lermontov-kutató, B. Ejhenbaum korábbi, formalista irodalmi nézeteivel hozza összefüggésbe.

KARANCZY LÁSZLÓ

Herbert Marder: *Feminism and Art. A Study of Virginia Woolf.* Chicago and London, 1968. The University of Chicago Press. 190.

A könyv címe óvatosságra int. Virginia Woolf kapcsolata a feminizmussal jórészt kevésbé jelentős műveiben tükröződik, s ennek a kapcsolatnak a tanulmányozása szinte semmi segítséget sem nyújthat művészi jelentőségének megítéléséhez, legjelentősebb műveinek: a *To the Lighthouse* (A világítótoronyhoz, 1927), *The Waves* (A hullámok, 1931) és *Between the Acts* (Felvonások között, 1941) című regényeknek értelmezéséhez. A gyorsan növekedő Woolf-szakirodalomnak pedig elsősorban ezeket a műveket kell elemeznie, mert ez a három regény teszi szerzőjüket a modern angol regénynek Henry James fellépésétől (1864) a *Felvonások között* megjelenéséig (1941) terjedő virágkorán belül a második nemzedék jelentős képviselőjévé. Mivel Marder könyve ezt az alapvető kritikai kérdést nem is érinti, egészében nem, csak részletkérdésekben módosítja a Woolf életművéről eddig kialakult felfogást.

A szerző Woolf világának dualisztikus jellegéből indul ki, melyre előtte már James Hafley is rámutatott (*The Glass Roof, Virginia Woolf as Novelist.* Berkeley and Los Angeles, 1954). Ezt a dualizmust elsősorban a morellistának és a művésznek, a társadalmi és lélektani ábrázolásnak, a külső és belső élet kifejezésének ellentétében látja. Különösen fontos erre a kettőségre felhívni a magyar közönség figyelmét, mert a hazai irodalmi köztudatban Virginia Woolf mindmáig egyoldalúan esztéticista írónaként él, annak ellenére, hogy művének fontos társadalmi aspektusát — különösen a *Mrs. Dalloway* és a *Felvonások között* elemzésével — már A. D. Moody nálunk is jól hozzáférhető könyve (*Virginia Woolf.* Edinburgh, 1963) kimutatta. Ebből a dualisztikus írói perspektívából következik, hogy Virginia Woolf magatartása a Viktória-kor morális szemléletével szemben — melyet az író magánéletében elsősorban apja, Sir Leslie Stephen, műveiben pedig leghatározottabban Mr. Ramsay, *A világító-*

toronyhoz hőse képvisel — kimondottan ambivalens. Ennek az ambivalenciának helyes megállapítása cáfolja azt a nálunk máig elterjedt felfogást, mely szerint Virginia Woolf — a Bloomsbury-csoportosulás tagjaként — egyértelműen ellenviktoriánus nézeteket vallott volna.

Marder könyvének az a fő fogyatékosága, hogy szerzője kijelöli ugyan a társadalmi aspektus vizsgálatát, de azt csak a korai regények, a *The Voyage Out* (A kihajózás, 1915) és a *Night and Day* (Éjszaka és Nappal, 1919), valamint az *Orlando* (1928) és a *The Years* (Évek, 1937) tárgyalásakor végzi el. Meggyőzően mutatja be, hogy ez utóbbi két mű nemcsak párhuzamosan készült, hanem szervesen összefügg az *A Room of One's Own* (Saját szobája van, 1928), illetve a *Three Guineas* (Három guinea, 1938) című feminista röpiratokkal. Az a megállapítása viszont, hogy ez a két röpirat kulcsként szolgálhat Virginia Woolf egész életművének megértéséhez, már nyilvánvalóan túlzás, hiszen e röpiratok a regények jelentés-struktúrájának korántsem legjelentősebb rétegét érintik.

A tanulmány szerzője helyesen állapítja meg Virginia Woolf írói fejlődésének irányát, amikor a későbbi regényekben a külső világgal szemben a belső világ előtérbe kerüléséről ír. A kései Virginia Woolf szerinte abban is különbözik a koraitól, hogy az emberi kapcsolatokat már nem társadalmi intézményeken keresztül, hanem mitikus szinten vizsgálja. Marder felismeri, hogy Virginia Woolf túllép saját dualisztikus világképén: az ellentétek szintézisére való igény már a *Mark on the Wall* (Folt a falon, 1917) című elbeszélésben megfogalmazódik, az érett regényekben pedig az igényből megvalósulás lesz. Virginia Woolf költői képzetében ez a szintézis olyan civilizált társadalom képével asszociálódik, melyben a nemek társadalmi szerepüket illetően egyensúlyba kerültek, s megvalósult a magán- és társadalmi élet egysege. Virginia Woolf — William Godwin és Mary Wollstonecraft nézeteit továbbfejlesztve — szerves összefüggést lát a társadalmi és magánélet regenerációja között. Az *Orlando* és a *Saját szobája van* leginkább adva a személyiség integrációjának legfőbb felétele: a férfias és nőies tulajdonságok egyensúlya. A *Mrs. Dalloway*-ban szereplő nevelőnő, Dorothy Kilman jellemzéséből kitétnik, hogy Virginia Woolf a fanatizmusban látta ennek az integrációnak legnagyobb akadályát.

A jelen monográfia legértékesebb lapjai azok, melyeken a kritikus csupasz moralizálás helyett megkísérel néhány olyan motívus képet elemezni, melyek Virginia Woolf értekező prózájának morális érték-

kategóriáit metaforikus nyelvre fordítják. Különösen meggyőző annak bizonyítása, hogy az integráció legfőbb szimbóluma, a világitótorny — mely egyesíti magában a fény és a sötétség archetipikus szimbólumát, s egyszerre fallikus és kultúr-szimbólum, a személytelen valóság, a látomás és az örök béke jelképe — Virginia Woolf minden regényén végigvonul, s így életművének tematikus egységet ad.

Marder könyvében arra a végső következtetésre jut, hogy Virginia Woolf a régi és az új irodalom értékeinek szintézisét akarta létrehozni. Ebben a megállapításában sok igazság van. Azzal viszont már nem lehet egyetérteni, hogy ez a szintézis legteljesebben az *Években* valósul meg. Marder nyilvánvalóan azért tartja ezt a regényt szerzője legjelentősebb művének, mert gondolatmenetének igazolását látja benne. Csak-hogy olyan gondolatmenet semmiképpen sem szolgálhat alapul egy életmű megítéléséhez, melynek követése csak szórványosan és mellékesen engedi meg, hogy a kritikus magukkal a művekkel mint műalkotásokkal foglalkozzék.

SEGEDY-MASZÁK MIHÁLY

Ján Brezina: Poézia Fraňo Král'a a probléma slovenskej poetiky. (Fraňo Král' költészete és a szlovák poétika problémái.) Bratislava, 1968. SAV.

A szlovák irodalomtudományak a hatvanas évek elejétől egyre nagyobb fejlődése figyelhető meg. A kollektív munkával összeállított irodalomtörténeti kézikönyv mellett egyéneknek nagyrészt monografikus jellegű munkáiról van szó, amelyek jelentős alkotókat, korszakokat és problémákat elemeznek. Főleg a szocialista irodalom fejlődését kísérik nagy figyelemmel. Ez a kutatás a davisták rehabilitációja után új szempontokkal gazdagodott, új erőre kapott. Ezt pl. Štefan Drug: *A DAV s a davisták* (1965) s *Vladimír Clementis* (1967) című monográfiái illusztrálják. Laco Novomeský oeuvre-je is megérdemelt figyelmet keltett, költészetéről Stanislav Šmatlák írt *Laco Novomeský, a költő* címen nagyhatású monográfiát (1967). Újra érdeklődnek Fraňo Král' költészete iránt is, erről tanúskodik Ján Brezina előtünk fekvő műve.

Brezina, aki maga is tucatnyi verseskötet szerzője, s tudományos munkájával kezdetről fogva a modern szlovák költészet (Ivan Krasko, Vladimír Roy stb.) kutatásá-

val foglalkozik, e művében érdekes áttekintést ad Fraňo Král', a neves szlovák szocialista író költészetéről. Král' zsenéi *Čerň na palete* (Fekete folt a palettán, 1930) az ún. proletár költészetnek, ennek az új eszmei és művészi tulajdonságokat tükröző alkotó módszernek a szférájába tartoznak. Ide sorolhatjuk a kezdő Ján Poničan több költeményét, Laco Novomeský *Nedel'a* (Vasárnap, 1927) című indulását, Daňo Okáli *Ozvena krvi a zápasov* (A vér s a küzdelmek visszhangja, 1932) című kötetét, Jozef Tomášik-Dumin verseit stb. A későbbi években a proletár irodalom még erősebb kapcsolatba került a modern művészi irányok tendenciáival, értékeivel, s a haladó eszhang irodalom is hatott rá. [A költészetben főleg a Devětsil példája és a poétizmus költői Vítězslav Nezval, Jaroslav Seifert stb.]. E „hatásoktól” nem „mentes” Fraňo Král' költészete sem. Ez főleg második, *Balt* (1931) című kötetében vált nyilvánvalóvá. Természetesen a szocialista költők számára a modern művészet tendenciái és sajátosságai saját szintézisük, sajátos alkotómódszerük kialakulását segítették elő.

Amíg Stanislav Šmatlák Novomeskýről szóló könyvében a költő művének főleg eszmei-tematikusságát és szemantikai tényezőivel foglalkozik, Brezina Král' költészetének főleg *eufonikus felépítését* veszi figyelembe. Ezért Brezina munkája Král' mind az öt kötetének (*Čerň na palete* — Fekete folt a palettán, 1930; *Balt*, 1931; *Pohl'adnice* — Képeslapok, 1936; *Z noci do úsvitu* — Az éjből a pirkadatba, 1945; *Jarnou cestou* — A tavasz útján, 1952) verseit az „eufónia” szempontjából elemzi. A szerző abból a megállapításból indul ki, hogy a szlovák irodalomtudományban az eufónia vizsgálata eddig kevés figyelemben részesült, másrészt arra mutat rá, hogy a költői mű eufonikus felépítése igen szorosan függ össze szemantikájával. Szerinte ezek az összefüggések főleg Fraňo Král' költészetében szembetűnők, amelynek strukturájában a hangzásbeli tényezőket tartja dominánsoknak. Módszerével a strukturalizmus elveire támaszkodik, miközben azt új elemekkel fejleszti tovább.

Král' költészete eufonikus elemzésének mintegy bevezetése a terjedelmes első fejezet, amelynek a címe: „Kísérlet a Fraňo Král'-i alkotó-típus meghatározására”; ebben gazdag anyagra támaszkodva állapítja meg a szófajok (az építmény alapvető elemei) előfordulásának gyakoriságát; valamint szemantikai funkciójukat az újabb szlovák költészetben (a népköltészetben is). Eredményei s összehasonlításai arra mutatnak rá, hogy „a szlovák költők három tipológiai csoportjáról lehet beszél-